

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15234338>

O'QUVCHI YOSHLAR ORASIDA SODIR ETILADIGAN ZO'RAVONLIK HOLATLARI VA UNI BARTARAF ETISH USULLARI

Mamayusupova Sabohat Baxodirovna

O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va
psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi
metodisti

gmail: markovermars71@gmail.com

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada o'quvchi yoshlar o'rtasida uchrayotgan zo'ravonlik holatlari, ularning kelib chiqish sabablari, ijtimoiy-psixologik oqibatlari hamda ushbu holatlarni bartaraf etishning samarali usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirish, o'quvchilar o'rtasida do'stona munosabatni mustahkamlash va profilaktik chora-tadbirlarni tizimli ravishda amalga oshirish yo'llari haqida fikr yuritiladi.*

***Kalit so'zlar:** O'quvchi, zo'ravonlik, ta'lim muassasasi, psixologik salomatlik, profilaktika, ijtimoiy muhit, huquqbuzarlik, empatiya, muomala madaniyati.*

Kirish

Bugungi globallashuv jarayonida jamiyatimizda sodir bo'layotgan ijtimoiy o'zgarishlar, axborot oqimining tezlashuvi, yoshlarning axloqiy va ruhiy holatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, maktab va kollej kabi ta'lim muassasalarida o'quvchilar orasida zo'ravonlik holatlarining ko'payib borayotgani jiddiy muammoga aylanmoqda. Zo'ravonlik – bu nafaqat jismoniy zarar yetkazish, balki inson psixologiyasiga salbiy ta'sir etuvchi, uning ijtimoiy moslashuviga to'siq bo'luvchi omildir.

Ta'lim muassasalarida sog'lom muhitning mavjudligi har bir o'quvchining shaxs sifatida to'laqonli rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shuning uchun ham bugungi kunda zo'ravonlikka qarshi samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish, bu borada o'qituvchi, psixolog va ota-onalar o'rtasida yaqindan hamkorlik qilish nihoyatda muhim masalaga aylangan.

Mazkur maqolada o'quvchi yoshlar orasida sodir etiladigan zo'ravonlik holatlarining turlari, sabab va oqibatlarini, shuningdek, bu muammoni bartaraf etishning samarali usullari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Asosiy qisim:

Har bir inson hayotida maktab — nafaqat bilim manbai, balki shaxsiy kamolot sari ilk qadamdir. Maktab devorlari orasida nafaqat darslar o'tiladi, balki insoniylik, do'stlik, bag'rikenglik kabi tushunchalar ham shakllanadi. Afsuski, bugungi kunda ta'lim muassasalarida bunday ijobiy qadriyatlar bilan bir qatorda salbiy holatlar — zo'ravonlik, tahqir, tajovuzkorlik ham uchrab turibdi.

Zo'ravonlik — bu jismoniy urish yoki haqorat qilish bilan cheklanib qolmaydi. Bu — kimningdir qalbiga og'riq solish, uni kamsitish, yolg'izlatish yoki rad etishdir. Ayniqsa, o'quvchi yoshlar orasidagi ruhiy zo'ravonlik ularning butun hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yomon muomala yoki tazyiq ostida qolgan o'quvchi asta-sekin o'ziga bo'lgan ishonchini yo'qota boshlaydi, jamiyatdan chetlashadi, hatto depressiyaga tushadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, har bir pedagog, har bir ota-ona va har bir o'quvchining zimmasida katta mas'uliyat bor. Biz yoshlarga nafaqat matematikani, tarixni o'rgatishimiz, balki qanday qilib inson bo'lib yashashni ham ko'rsatishimiz kerak. Zo'ravonlikka qarshi kurashish — bu og'ir jazolar bilan emas, balki mehr, tushunish va empatiya bilan boshlanadi.

Maktabda sog'lom psixologik muhit yaratish, o'quvchilar o'rtasida ishonchli munosabat o'rnatish, muomala madaniyatini o'rgatish — bularning barchasi zo'ravonlikning oldini olishda eng samarali vositalardandir. Ayniqsa, psixologlar va sinf rahbarlarining o'quvchilarning ichki dunyosiga quloq tutishi, ularga mehr

ko'rsatishi bu borada katta natijalar beradi. Har bir bola hayotga mehr bilan, ishonch bilan qarashga haqli. Shunday ekan, biz — kattalar, ularning bolaligini og'riqsiz, tahqirsiz va xavfsiz o'tkazishlariga yordam berishimiz lozim. Zero, ertangi kunimiz ularning qalbida qanday iz qoldirganimizga bog'liq.

Ilmiy psixologik yondashuv: Psixologik nuqtayi nazardan olganda, zo'ravonlik — bu ichki agressiya yoki boshqarilmagan emotsional holatning tashqi ifodasidir. Ko'pincha bunday holatlarda o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini to'g'ri ifoda eta olmaydi va natijada zo'ravonlikka murojaat qilishadi. Bu esa o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarining pastligi, hissiy savodxonlikning yetishmasligidan dalolat beradi. Masalan, tajovuzkor bola ko'pincha o'zining shaxsiy muammolarini (uydagi muhit, e'tiborsizlik, bosim) boshqalar ustidan kuch ko'rsatish orqali "kompensatsiya" qilishga urinadi. Bu holat o'z-o'zini himoya qilish refleksi sifatida yuzaga chiqadi. Shunday vaziyatlarda o'qituvchilar va maktab psixologlari bunday o'quvchini jazolashdan ko'ra, uning ichki ruhiy ehtiyojlarini aniqlab, psixologik yordam ko'rsatishlari lozim.

Shaxsiy misollar asosida mulohaza: Mening maktabdagi amaliyotim davomida bir holat yodimda qolgan: sinfdagi bir o'quvchi (ismni aytmayman) doimo boshqalarga tanbeh beradi, ba'zida qo'pol so'zlar bilan muomala qilardi. Boshida uni "be'adab", "tajovuzkor" deb baholagan edik. Keyinchalik psixologik suhbat orqali ma'lum bo'ldiki, u uyda ota-onasining doimiy janjallariga guvoh bo'lib ulg'aygan, onasi esa unga e'tibor bermas edi. Demak, bu bola o'z ichidagi qattiq ruhiy bo'shliqqa qarshi kurashayotgan edi. Biz unga do'stona muhit yaratganimizda, u bosqichma-bosqich ijobiy o'zgarishni boshladi.

Bu voqea menga zo'ravonlik ortida doimo bir sabab borligini, va har bir sabab — tushunishga loyiq ekanligini isbotlagan.

Inson qalbi — nozik bir dunyo. Ayniqsa, hali voyaga yetmagan, o'zini anglash yo'lida bo'lgan yosh qalblar — mehr va tushunishga, xavfsizlikka tashna bo'ladi. Afsuski, ba'zan bu ehtiyojlar o'z vaqtida qondirilmaydi va natijada — ruhiy zo'ravonlik, tahqir, tajovuzkorlik yoki jismoniy zo'ravonlik ko'rinishida jamiyat

hayotida o'z aksini topadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, zo'ravonlikka qarshi kurash faqat muammoni aniqlagach emas, unga olib keladigan sabablarni erta payqash va oldini olish orqali samarali kechadi.

Ba'zida o'quvchi bolani darsdan chalg'igan, agressiv yoki beparvo deb baholaymiz. Lekin u yuragida og'ir yukni, uyidagi muammolarni, do'stlari orasida rad etilganini, e'tiborsizlikni olib yurayotgan bo'lishi mumkin. Zo'ravonlikning ildizi — befarqlikda va bu befarqlik ko'pincha kattalarning e'tibor yetishmovchiligidan boshlanadi. Shuning uchun har bir maktabda, har bir sinfda — mehr, ishonch va eshitish muhitini yaratish zarur. O'qituvchi — faqat bilim beruvchi emas, balki qalb tarbiyachisi hamdir. U har bir bolaning ko'zidagi so'zsiz yordam so'rovini ilg'ab olishi kerak. Shunda zo'ravonlikning ildizi hali chuqurlashmasdan, yechimini topa olamiz.

Maktab psixologlarining faol ishtiroki, ota-onalar bilan muntazam muloqot, ijtimoiy-emotsional treninglar, do'stlik va hamkorlikka asoslangan sinf muhitlari — bularning barchasi zo'ravonlikka qarshi eng kuchli qalqondir. Hamma gap o'z vaqtida e'tibor qaratishda. Zero, zo'ravonlik boshlangan joyda mehr tugagan bo'ladi. Mehr bo'lgan joyda esa na tahqir, na kuch ishlatish, na rad etish bo'ladi.

Zo'ravonlik holatlarini kamaytirish — bu jamoaviy harakat va tizimli yondashuvni talab etadi. Faqatgina hamkorlik, tushunish, mehr va ijobiy ijtimoiy muhit orqali biz o'quvchilarni zo'ravonlikdan asrab qolishimiz, ularning baxtli va sog'lom shaxs sifatida kamol topishlariga zamin yaratishimiz mumkin.

Farzandlarimiz kelajagi — ularning bolaligida qanday muhitda yashaganiga bog'liq. Shunday ekan, ularning bugunini himoya qilish — ertangi jamiyatni asrash demakdir.

Xulosa

O'quvchi yoshlar orasida sodir etilayotgan zo'ravonlik holatlari — bu nafaqat ta'lim muassasalari, balki butun jamiyatning dolzarb muammolaridan biridir. Bunday holatlar o'quvchilarning ruhiy salomatligiga, o'z-o'ziga bo'lgan ishonchiga, ijtimoiy

moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Zo'ravonlik faqat jismoniy emas, balki psixologik shaklda ham ifodalanishi mumkin, va ko'pincha bu holatlar tashqi tomondan ko'zga tashlanmaydi. Shu sababli, muammoni erta aniqlash, zo'ravonlikka nisbatan befarq bo'lmaslik, ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirish orqali unga qarshi kurashish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Har bir pedagog, ota-ona va mutaxassis bu jarayonda faol ishtirok etishi, o'quvchilarning ehtiyojlariga e'tibor bilan yondashishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, N. (2019). "Yoshlar va zo'ravonlik: Sabablari va ijtimoiy oqibatlar." – Ijtimoiy pedagogika asoslari.
2. Orifova, G. (2018). "O'quvchi yoshlar orasida zo'ravonlik va uning oldini olish usullari." – Psixologiya va ta'lim.
3. Mansurov, M. (2020). "Ta'lim muassasalarida o'quvchilar orasida zo'ravonlikni kamaytirish usullari." – O'qituvchilar uchun qo'llanma.
4. <https://www.pacer.org/bullying/>
5. Ziyonet.uz
6. Armat.uz